

DİSİPLİNLERARASI BOYUTLARIYLA TURİZM

EDİTÖRLER

Doç. Dr. İbrahim İLHAN / Doç. Dr. Aziz Gökhan ÖZKOÇ

BÖLÜM YAZARLARI

Prof. Dr. İsmail BEKÇİ/ Prof. Dr. Lütfi BUYRUK/ Prof. Dr. Bülent GÜRBÜZ

Prof. Dr. Hamdi Alper GÜNGÖRMÜŞ/ Doç. Dr. Mehmet Akif ALTUNAY

Doç. Dr. Günay EROL/ Doç. Dr. Şenay GÜNGÖR

Doç. Dr. Ceyhun Can ÖZCAN Doç. Dr. Ebru DÜŞMEZKALENDER

Dr. Nilgün DEMİREL İLİ/Dr. Eda KÖSE/Dr. İrem BOZKURT

Dr. Handan ÖZÇELİK BOZKURT/ Dr. Fatih ADIGÜZEL

Dr. Zümrüt Hatun DEMİREL/ Dr. Mehmet TEKELİ/ Dr. Ezgi KIRICI TEKELİ

Dr. Çağdaş Ümit YAZGAN/ Dr. Tülay AVCI TAŞKIRAN

Öğr. Gör. Gülbin İNCE/Öğr. Gör. Berna ERCAN/ Psk. Enes YILDIRIM

Arkeolog Murat GÜLYAZ

Disiplinlerarası Boyutlarıyla Turizm

Editörler

Doç. Dr. İbrahim İlhan

Doç. Dr. Aziz Gökhan Özkoç

İç Düzen

Dursun Ali Dervişoğlu

Kapak Tasarım

İbrahim Cihan

I S B N

978-625-8466-10-2

Basım

İstanbul 2022

Baskı -Cilt

Melisa Matbaası

Sertifika No: 45099

DEĞİŞİM YAYINLARI

Çatalçeşme Sok. 52/2 Cağaloğlu/İSTANBUL

Telefon: + 90 (212) 514 29 71 / Faks: + 90 212 514 42 31

DEĞİŞİM AKTÜEL KİTABEVİ

PTT Sokak No:3 SAKARYA

Telefon: + 90 (264) 278 56 39 / +90 (264) 272 13 81

Faks: +90 (264) 273 52 99

bilgi@degisimyayinlari.net

www.degisimkitap.com

DOKUZUNCU BÖLÜM

MUHASEBE VE FİNANS PERSPEKTİFİNDEN TURİZM

Prof. Dr. İsmail BEKÇİ

Doç. Dr. Mehmet Akif ALTUNAY

Dr. Eda KÖSE

GİRİŞ

Turizm, “*insanların ikamet ettikleri ülke ya da şehirden geçici olarak seyahat etmesi*” veya “*mutluluğu arama arzusu*” olarak tanımlanmaktadır. Turizm, çeşitli disiplinlerde vazgeçilmez bir konu haline gelmiş ve her ülke ekonomisinde önemli bir sektör olarak ortaya çıkmıştır. Turizm sektörü ise; insanlar arasında farkındalık ve işbirliği yaratmak, döviz, istihdam olanakları oluşturmak ve topluma, bölgeye, ülkeye ve insanlara katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerde her yatırım tesisinde olduğu gibi etkin ve verimli bir şekilde işletilmesi ve en iyi şekilde kullanılması için gerekli hizmetlerin ve uygun altyapının oluşturulması gerekmektedir. Bunun için diğer sektörlerde olduğu gibi turizm sektöründeki işletmelerin muhasebe/finansman departmanlarının sunduğu finansal bilgiler sektördeki işletmeler açısından da oldukça önemlidir. Turizmin gelişmesi için uygun muhasebe/finansman yöntemlerinin belirlenmesi sektördeki işletmeler için doğru büyüme, verimlilik ve etkinlik sağlayacaktır.

Turizm sektörü, hem ulusal hem de uluslararası alanda giderek artan ve genişleyen bir hizmet sektörüdür. Özellikle sosyo-ekonomik gelişmelerin turizmin gelişmesine katkısı yadsınamaz büyüklüktedir. Ekonomide herhangi bir sektörün gelişmesi için giderek artan ölçekte yeni yatırımların yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda turizm sektörü bir istisna olmayıp sektörün sürekli ve büyük yatırımlarla desteklenmesi gerekmektedir. Aynı zamanda sermaye yoğun bir

sektör olan turizm sektörüne, destek hizmetler ve bölge teşviki gibi konularda daha fazla yatırım ve finansman sağlanmalıdır. Ekonominin gelişmesinde turizm önemli bir faktör olmasına rağmen turizm sektörüne 1983 yılına kadar diğer sektörlerle göre daha az yatırım yapılmıştır (Ağaoğlu, 1994). Türkiye’de 2634 sayılı “Turizm Teşvik Kanun’un” çıkartılması sonucunda turizm yatırımları artmış, bu kanuna göre altyapı yatırımları devlet, üstyapı yatırımları ise özel sektör tarafından karşılanması ifade edilmiştir (Kozak, 1995).

Turizm sektörünün gelişen teknoloji ve müşteri talepleri doğrultusunda sürekli olarak yenilenmesi gerekmektedir. Özellikle otel işletmelerinin hem taşınır varlıklarının değiştirilmesi hem de taşınmaz varlıklarının düzenli olarak bakım ve onarımının yapılması için finansman ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada turizm işletmelerinin yatırım ve yenileme sürecinde karşılaştıkları en büyük sorun, finansman bulma güçlüğüdür. Çünkü, gelirlerin dönemsel olması ve gelir yetersizliğinden dolayı turizm işletmelerinin kısa vadeli borçlarını zamanında ödeyememesi, sektör açısından likidite sorununu ortaya çıkaracaktır.

Bu sorunun giderilmesi veya en aza indirilebilmesi için sektör işletmelerinin etkin bir muhasebe ve finansman departmanı olmalı ve bu departmanlardan alınan finansal bilgi, analiz edilerek yorumlanıp ve sonuçta raporlanarak sunulmalıdır. Sağlanan bu finansal bilgi ve raporların ise işletme yöneticileri tarafından doğru bir şekilde kullanılması hayati derecede öneme sahiptir. Bunun yanı sıra değişen ve gelişen teknolojilere dayalı olarak muhasebe ve finansman departmanlarının da bu değişim ve gelişime ayak uydurmasının sağlanması; açık, anlaşılır, etkili, verimli, şeffaf ve zamanında sağlanan finansal bilginin öneminin bilinmesi; alınacak bütün yönetsel ve finansal kararlarda bu bilgilerin kullanılması günümüzde yaşamsal bir öneme sahiptir.

9.1. İŞLETME MUHASEBESİ VE FİNANSMANI

Ticaretin, sanayinin ve işletmenin kuruluşu, büyüme ve sürdürülebilirliği için muhasebe/finansman gereklidir. Muhasebe/finansın işin can damarı olduğu söylenebilir (Siddiqui ve Siddiqui, 2005). Zira, işletmeler faaliyet gösterdikleri sektöre, büyük ya da küçük olmasına bakılmaksızın işletmeyi yürütebilmek için muhasebe/finansmana ihtiyaç duymaktadır.

İşletmelerin sahip oldukları finansal yapı iki başlıkta incelenmektedir. Bunlar; öz sermaye ve dış kaynaklı (yabancı) sermayedir. Öz sermaye, işletmelerin sahip veya ortaklarının, kendi kişisel varlıklarından ayırarak işletmeye koydukları

maddi ve maddi olmayan iktisadi değerlerden oluşmaktadır. Dış kaynaklı (yabancı) sermaye ise işletmenin belirli bir faiz karşılığında, işletme dışındaki kişi ve kurumlardan temin ettiği kaynaklardan oluşur. Bu bağlamda işletmelerin finansman yöntemleri yani İşletme sermayesinin elde edilmiş kaynağına göre; öz kaynak, yabancı (dış) kaynaklar ve oto finansmandan sağlanan kaynak olmak üzere üç grupta incelenebilir (Acar ve Tetik, 2013).

Öz Kaynaklardan Sağlanan Finansman: İşletmenin sahip veya ortaklarınca, işletmenin gerek kuruluş sırasında, gerekse kurulduktan sonra konulan sermayeye özkaynaklardan sağlanan sermaye denilmektedir.

Dış Kaynaklardan Sağlanan Finansman: İşletmenin mal aldığı kişi veya kuruluşlar ile fon temin ettiği kredi kuruluşlarından aldığı kaynaklar bir işletmenin dış kaynaklarını oluşturur. Bu tür kaynaklar kısa ve uzun süreli kaynaklar olarak ikiye ayrılır. Kısa süreli kaynakların süresi bir yıldan az iken, uzun süreli bir yıldan fazla süreye sahiptir.

Oto Finansman: İşletmede oluşan kârın, dağıtılmayarak işletme bünyesinde bırakılmasına denir.

Muhasebe faaliyetleri yüzlerce yıldır yürütülmekle birlikte günümüzde evrensel kabul gören genel bir muhasebe teorisi henüz geliştirilememiştir. Bununla birlikte hissedarlara rapor verme ihtiyacı ve daha sıkı muhasebe standartlarına duyulan ihtiyacı vurgulayan kriz dönemleri muhasebe bilgisine olan ihtiyacı doğuran faktörlerin başında gelmektedir (Richard vd., 2005).

Genel bir muhasebe teorisi henüz geliştirilememiş olmakla birlikte muhasebe teorilerinin ve kullanımlarının geliştirilmesine yardımcı olmak için çeşitli araştırma yaklaşımları mevcuttur. Bu yaklaşımlardan birisi olan tümdengelim yaklaşımı, hedeflerin belirlenmesini ve daha sonra belirli uygulamalara geçilmesini ifade ederken; tümevarım yaklaşımı ise gözlem yapmayı ve bu gözlemlerden sonuçlar çıkarmayı içerir. Bir diğer yaklaşım olan pragmatik yaklaşım, sorunları belirleyerek ve faydacı çözümlere ulaşılmasını açıklar. Bir diğer yaklaşım olan bilimsel yaklaşım, hipotezleri ve çözüm önerilerini test etmeyi içerir. Etik yaklaşım ise şeffaflık, adalet ve doğruluk kavramlarına vurgu yapar. Sonuçta, tüm yaklaşımları kapsayan ve davranışsal muhasebe olarak ifade edilebilecek olan bu araştırmalar, bireylerin muhasebe fonksiyonları ve raporlarından nasıl etkilendiğini inceler (Richard vd., 2005).

Bu bağlamda muhasebe, mali nitelikteki işlemleri ve olayları para ile ifade edilmiş şekilde kaydetme, sınıflandırma, özetleme, analiz etme, yorumlama ve raporlama sürecidir. Başarılı bir işletme yöneticisi, yeterli bir alanda kontrol yapmak amacıyla muhasebe verilerine ihtiyaç duyar. Muhasebe bilgileri olmaksızın plânların ne ölçüde yerine getirildiğini belirlemek imkansız olduğu gibi; ayrıca, işletmenin eylemlerini kontrol etmekte (gerekli değişiklikleri yapmak, plânlarda bazı düzeltmelerin yapılması, beklenilmeyen olayların göz önünde bulundurulması vb.) mümkün değildir. Bu anlamda muhasebe: Bilgi aracıdır, geçmiş işlemleri kaydederek yazılı bellek görevini yerine getirir. Kontrol aracıdır, bütçe ve standartlarla fiili durumu karşılaştırıp sapmaları ortaya çıkarır. Tahmin aracıdır, üretilen bilgilerle geleceğe ait tahminlerde bulunmaya ve planlamaya yardımcı olur (Acar ve Tetik, 2013).

Muhasebe bilgi sisteminin gelişmesinin temel prensipleri maliyet etkinliği, yararlı çıktı ve esnekliktir. Yakın geçmişte muhasebe uygulamalarındaki her adım kişilerin elle yaptıkları işlemlerden oluşmakta iken günümüzde gelişen bilgi teknolojileri ve dijitalleşme ile birlikte artık muhasebe süreci entegre sistemler üzerinden paket programlar ve sistemler üzerinden yürütülmektedir (Weygandt vd., 2012).

İşletmelerin muhasebe servisleri tarafından üretilen muhasebe bilgileri, muhasebe bilgi kullanıcıları olarak ifade edilen taraflarca kullanılabilir. Bu bilgi kullanıcıları iç kullanıcılar olarak kabul edilen yöneticiler, işletme sahipleri ve ortaklar, işletme çalışanları ile dış kullanıcılar olarak kabul edilen kredi verenler, potansiyel yatırımcılar, alıcılar ve satıcılar, devlet, rakip işletmeler, toplumdandır.

Muhasebe servisleri tarafından üretilen muhasebe bilgileri muhasebenin temel dayanağı olan ve bütün muhasebe uygulamalarının zeminini oluşturan bazı kavramlara dayandırılmaktadır. Muhasebenin temel kavramları olarak ifade edilen kavramlar; sosyal sorumluluk kavramı, kişilik kavramı, işletmenin sürekliliği kavramı, dönemsellik kavramı, parayla ölçülme kavramı, maliyet esası kavramı, tarafsızlık ve belgelendirme kavramı, tutarlılık kavramı, tam açıklama kavramı, ihtiyatlılık kavramı, önemlilik kavramı, özün önceliği kavramından oluşmaktadır.

Bununla birlikte muhasebe uygulamalarında ortak bir dil oluşturulması ihtiyacı nedeniyle birtakım standartlar belirlenmiştir. Ülkeler arasında muhasebe alanında uyum ve evrensel anlayışı geliştirmek için tek bir muhasebe dilinin oluş-

ması gerekmektedir. Street vd. (1999), tek küresel muhasebe sisteminin faydalarını; yatırımcıların daha verimli karar vermesi yatırım riskini azaltabilir, işletmelerin sermaye maliyetini azaltabilir ve uluslararası yatırım fırsatlarını teşvik etmek, etkili bir sınır ötesi sermaye tahsisi sağlayabilir. Muhasebe sisteminin uyumlaştırılması dünyada büyük bir motivasyon oluşturacaktır. Bu gerçek, “Uluslararası Muhasebe Standartları (UMS)” ve “Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının (UFRS)” ortaya çıkmasına neden olmuştur. UMS/UFRS, dünya çapında halka açık işletmelerinin finansal raporlarına ortak uygulanacak muhasebe kuralları setidir. Bu standartlar; yasal formdan ziyade maddeyi yansıtır, kazançları ve kayıpları zamanında sunar, daha kullanışlı bilançolar sunar ve yöneticilere takdir yetkisi sağlar. Avrupa Birliği'nin 2002 yılında kabul ettiği karara göre; Avrupa'da listelenen işletmelerin 01.01.2005 ve sonrasındaki finansal yıllara ait konsolide finansal tablolarını UMS/UFRS'ye göre hazırlaması gerekmektedir.

Muhasebe çalışmalarının yöntemini belirleyen düzenlemeler durumundaki standartlar muhasebe kuramının önemli kaynaklarından birini oluşturur. Muhasebe standartları ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından yayımlanmaktadır. Muhasebe ilkeleri, muhasebe standartları yardımıyla uygulamaya konulur. Muhasebe standartları, gerek muhasebe işlemlerinde, gerekse mali tabloların hazırlanmasında, işletmeler tarafından yapılan muhasebe uygulamalarındaki farklılıkları en aza indiren düzenlemelerdir.

9.2. MUHASEBE VE TURİZM İLİŞKİSİ

Turizmin gelişmesi ve ekonomiden giderek daha büyük pay almaya başlaması, çok çeşitli hizmetler sunabilen konaklama işletmelerinin sayısını da arttırmaktadır. Seyahat harcamalarının büyük bir kısmını konaklama harcamalarının oluşturması, konaklama muhasebesinin giderek daha çok önem kazanmasına neden olmaktadır (Bekci, 2003).

Özellikle büyük ölçekli konaklama işletmelerinde birçok faaliyetin aynı anda müşterilere sunulması nedeniyle, işlemler giderek karmaşık bir yapıya bürünmüştür. Bu durum düzenli olarak çalışabilecek bir muhasebe sisteminin uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. Muhasebe sistemi, işletmenin finansal durumunu ve faaliyet durumunu daha net olarak gösterebilmek amacıyla ilgili tüm finansal bilgileri toplayabilmek için tasarlanmaktadır.

Muhasebe, mali nitelikteki işlemleri ve olayları para ile ifade edilmiş bir şekilde kaydetme, sınıflandırma, özetleme, analiz etme, yorumlama ve raporlama sürecidir. Muhasebenin sağladığı bilgiler ve bilginin niteliğine göre farklılaşan kullanım amaçları, hemen hemen tüm işletmelerde uygulanan muhasebe sistemlerinin ortak özellikleri olmakla birlikte, farklı alanlarda faaliyet gösteren bazı işletmeler bu amaçları değişik yol ve yöntemler izleyerek gerçekleştirmektedirler. Banka muhasebesi, inşaat muhasebesi gibi değişik faaliyet sahalarındaki işletmelerin kullandıkları muhasebe sistemleri uzmanlık muhasebeleri olarak tanımlanmaktadır. Turizm alanında faaliyet gösteren turizm işletmelerinin kullandığı muhasebesi sisteminin de bu uzmanlık muhasebeleri arasında önemli bir yeri vardır.

Turizm işletmelerinde kullanılan muhasebe sistemi, diğer endüstrilerde kullanılan muhasebe sisteminden farklılık göstermektedir. Özellikle gelirlerin, nakit işlemlerin ve alacakların uygun bir şekilde kayıt ve kontrolü en önemli sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

9.2.1. Turizm İşletmeleri Muhasebesinin Özellikleri

Turizm işletmeleri muhasebesinin temel özelliklerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür (Bekci, 2003):

- Turizm işletmeleri emek yoğun işletmeler oldukları için personel maliyetleri oldukça yüksektir. Personel maliyetleri işletme gelirlerinin yaklaşık üçte birine yaklaşmaktadır.
- Duran varlıkların oranının çok yüksek olmasından dolayı amortismanlar önemli tutarlara ulaşmaktadır.
- Üretilen hizmetlerin stok olanağı yoktur. Müşteri hesaplarının düşük düzeyde tutulması ile birlikte sürekli olarak ödemeye hazır halde bulundurulması gerekmektedir.
- Kredi kartı sistemi yaygın olarak kullanılmaktadır.
- Konaklama işletmelerinde muhasebe çalışmaları dışında ayrıca kart sistemi de uygulanmaktadır. (stok, işçilik vs.)
- Turizm işletmelerinde muhasebe çalışmaları; günlük gelir-gider raporu, oda planı gibi çeşitli form ve raporlara ihtiyaç göstermektedir.

9.2.2. Turizm İşletmeleri Muhasebesinin Amaçları

Turizm işletmeleri muhasebesinin temel amaçlarını aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür (Bekci, 2003):

- Turizm işletmelerinde ortaya çıkan değer hareketlerini sürekli olarak belirlemek, kaydetmek ve kontrol etmek,
- Turizm işletmesinin finansal durumu hakkında bilgi vermek,
- Müşterilere sunulan hizmetin maliyetini ve işletmenin karını hesaplamak,
- Turizm işletmesinin varlıklarının, kaynaklarının ve diğer hareketlerinin sürekli bir şekilde kaydını yaparak, dönem sonlarında işletmenin finansal durumunu gösteren bilançosunu hazırlamak,
- Turizm işletmesinin vergi ve sigorta ile ilgili işlemlerini takip ederek, gerekli beyannameleri düzenlemek,
- Turizm işletmesinin her bir departmanının gelir ve giderlerini belirleyerek, işletmenin faaliyetleri sonucundaki kar ve zararını gösteren gelir tablosunu hazırlamak,
- Geleceğe yönelik kararların alınmasında muhasebe bilgilerinin işletme sahip ve yöneticilerine doğru ve güvenilir bir şekilde sunulmasını sağlamak,
- Turizm işletmesinin ödeme durumu hakkında bilgi vermek,
- Kısa ve uzun vadede yatırım ve pazarlama politikalarını belirleyerek, gelecek için kazanç ve kayıpları tespit etmek,
- Talebin düşük olduğu dönemlerde fiyat indirimine gidilmesi durumunda, fiyatın alt ve üst sınırını belirlemek.

Yukarıda sayılan temel amaçlar yerine getirilirken, turizm işletmesi yönetimi başarılı olabilmek için birtakım konularda da muhasebeden faydalanır. Bu nedenle turizm işletmelerinin muhasebe departmanı, finansal tabloları analiz ederek yorumlamak, yiyecek ve içeceklerin maliyetini kontrol etmek, işçilik maliyetlerini kontrol etmek, işletme bütçesini hazırlamak gibi birtakım faaliyetleri de yerine getirmelidir. Dolayısıyla turizm işletmesinin yukarıda belirlenen amaçları gerçekleştirilebilmesi için çok iyi bir belge akış ve kayıt düzenine sahip olması gerekmektedir.

9.3. FİNANSMAN VE TURİZM

Finansman kavramı, işletmelerin ihtiyaç duyduğu fonların sağlanması ve bu fonların işletmenin değerini arttıracak alanlarda kullanılması olarak ifade edilmektedir (Kolb ve Rodriguez, 1996). İşletmelerin performansı, rekabet edebilmesi, kârını arttırması ve en önemlisi devamlılığı finansman kararlarından etkilenmektedir. Dolayısıyla, işletmeler doğru yerlerden fon kaynaklarını sağlamalı ve bu fonları işletmenin değerini arttıracak alanlarda kullanmalıdırlar. Diğer işletmelerde olduğu gibi turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin de fi-

nansman ihtiyacı farklı alanlarda ortaya çıkmaktadır (Akat, 2008). Turizm işletmelerinde finansman ihtiyacı genellikle ilk yatırım, giderlerin karşılanması, büyüme ve devamlılık aşamalarında ortaya çıkmaktadır.

Turizmde ilk yatırımlar; faaliyetlere başlanması, sektördeki diğer işletmelerle rekabet edilebilmesi için gerekli olan varlıkların satın alınması işlemlerinden oluşmaktadır. Bu varlıklara turistlerin konaklama yerleri, yeme-içme, eğlence-dinlenme faaliyet alanları ve işletme ekipmanları örnek olarak verilebilir (Kuru ve Özen, 1998). Turizm sektörüne yapılan ilk yatırımların maliyetleri yüksektir. Bu sektörde faaliyet gösteren işletmeler, kuruluş aşamasından sonra sabit maliyetin toplam maliyete oranı %60-70 arasında değişmektedir (Kahraman, 1997). İlk yatırımlar için sermaye yoğun olarak kullanıldığından ve varlıklar elde edilmesinde sabit sermaye gerektiğinden daha çok uzun vadeli fonlar kullanılmakta ve bu fonların geri ödeme süreleri de uzundur (Küçükaltan ve Eskin, 2008). Bunun sebebi, turizm işletmeleri rekabet gücünü korumaları ve teknolojik gelişmelerden etkilendiklerinden dolayı kısa vadede yeni bir finansman ihtiyacının ortaya çıkmasına neden olacaktır. Uzun vadede finansman ihtiyacı olan turizm işletmelerinde geri ödeme süresi 7-10 yıl olarak ifade edilmektedir.

Turizm işletmeleri, ilk yatırım aşamasından sonra mevcut yapılarını geliştirmek için finansmana ihtiyaç duyarlar. İşletmelerin fiziksel koşulların iyileştirilmesi, ek binaların yapılması, mevcut binaların tadilatının yapılması, demirbaşların yenilenmesi ve teknolojik gelişmeler sonucunda değişikliklerin yapılması için fon ihtiyacına gereksinim duyulmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1983). Türkiye Otelciler Birliği (TURAB) tarafından yapılan araştırmaya göre katılımcılar, otellerin kurulduktan on yıl sonra yıprandığını ve yenilenmesinin gerekli olduğu ifade etmişlerdir. Otel işletmelerinin en az beş yıl aralıklarla yenilenmesi gelişen teknolojiye göre düzenlenmesi gerekmektedir (Koçer, 1998).

Turizm işletmeleri, giderleri karşılamak, dönem hazırlıklarını tamamlamak ve sezon dışında da ortaya çıkan giderleri karşılamak için finansmana ihtiyaç duyarlar. Söz konusu giderler; işçi giderleri, amortisman, sigorta giderleri, gıda giderleri ve bakım-onarım giderleridir. Genellikle bu giderler, sezon döneminde elde edilen gelirlerden, otofinansman ve özsermayeden karşılanmaktadır (Akat, 2008). Bu giderlerin karşılanmasının yanı sıra turizm işletmelerinde sermaye koruyabilmek, sürdürülebilmek ve pazar payını koruyabilmek için finansman önemli rol oynamaktadır.

Turizm sektörünün büyümesi için yatırımların artması ve yatırımların finansmanı hangi varlıkları kullanacağı, nerelerden fon sağlayacağı planlaması yapılmalıdır. Yatırım öncesinde finansal kaynaklarının belirlenmesi, hesap planının oluşturulması yatırımın belirlenen sürede bitmesine etki edecektir. İlk aşamada finansal planlama yapılmaması ortaya çıkacak finansal sorunlara neden olacaktır. Finansal planlama, faaliyetler için gerekli olan kaynakların maliyetini azaltacaktır (Türel, 1998).

9.3.1. Turizm'in Finansman Kaynakları

Turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin, pazarda rekabet edebilmesi için varlık ve yatırım finansman yapısını belirleyerek doğru yatırım alanlarını tercih etmelidirler. Bu şekilde finansman kaynaklarının doğru şekilde kullanılması işletmenin değerini arttıracak, düzenli nakit akışını sağlayacak ve sermaye maliyetini minimize edecektir. Diğer sektörlerde olduğu gibi turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmeler de ilk olarak varlık yapılarını oluşturmak ve hatta bu varlık yapısını hangi finansal kaynaklardan oluşturacağına karar vermelidirler. Bu anlamda işletmelerin finansman yapısı işletmenin değerini doğrudan etkilemektedir (Karadeniz vd., 2017). Turizm işletmeleri, özkaynaklar ve yabancı kaynaklardan finansman yapısını oluştururlar.

Özkaynaklar, ortakların işletme için ayırdıkları nakit ya da nakit benzeri taşınır/taşınmaz varlıklardan oluşmaktadır. Küçük işletmelerin faaliyet gösterdiği ve daha çok sabit varlıkların sermayede önemli paya sahip olduğu turizm sektöründe, özkaynaklar büyük önem taşımaktadır. Genellikle işletmeler, sermaye arttırarak ve kar dağıtmayarak sermaye oluştururlar ya da otofinansman yaparak özkaynaklarını iç kaynaklarla finansman yaratırlar. Bir diğer şekilde işletmeler yabancı kaynaklardan da finanse edilmektedirler (Küçükaltan ve Açıköz, 2011). Özkaynaklar'ın finansmanında iç kaynaklar; ilk olarak kar, işletme sermayesinin finansmanında önemli bir kaynaktır (Büker, 1988); ikinci olarak amortisman, işletmelerde nakit çıkışı gerektirmeyen gider kalemi ve işletmeler için nakit tasarrufu sağlayarak sermayesini finanse etme imkanı sağlamaktadır (Kiracı, 2000); diğeri ise nakit akışının hızlandırılması işletmelerde kaynak tasarrufu yapılmasına ve karlılığın artmasında aktif rol oynayacaktır. Sermaye ihtiyacı, nakit akış sürecinden etkilenmekte, nakit akışlarının kısa sürede gerçekleşmesi sermaye ihtiyacının azalmasına neden olacaktır (Aksoy ve Yalçın, 2008).

Yabancı kaynaklar, kısa ya da uzun vadede işletme dışındaki kişi ya da kurumlardan sağlanan fonlar olarak ifade edilmektedir. Bu fonlar, işletme dışından faiz

ve belirli bir süre içerisinde geri ödemek için alınan dış kaynaklardır (Tecer, 1980). Yabancı kaynaklar; finansal sistemden (banka kredileri, kiralama vb.) elde edilen fonlar, ticari borçlar, hissedarlara borçlar ve kamu desteklerinden oluşmaktadır. Turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmeler, fon ihtiyaçlarını karşılamak için kredi veren kuruluşlara arsa, arazi, bina ve tesislerini teminat göstermektedirler. Teminat gösterdikleri varlıkların piyasa değerine göre %60 kredi desteği verilmektedir (Akat, 2008). Bu durum, turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin iç ya da yabancı kaynak sorununu ortaya çıkarmaktadır.

Turizm işletmeleri; müşterilerin değişen talepleri, ekonomik ve siyasi ilişkilerden dolayı ortaya çıkan belirsizlikler ve riskler, sabit sermayenin yüksek olması, kar marjının düşük ve döviz kurlarının yüksek olduğu sektörde faaliyet göstermektedir. Dolayısıyla turizm işletmeleri, varlık ve kaynak yapısını dengeleyememekte ve dışardan sağladığı fonları ödeme sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır. Dahası turizm işletmelerinin iflas etmeleri de söz konusudur. Bu duruma örnek olarak dünyanın önde gelen otellerinden Lykia World Antalya ve Lykia World Fethiye sahibi Silkar Turizm, özel bir bankaya 237 milyon lira borcu bulunduğu için iflas erteleme başvurusunda bulunmuştur (Gökçe, 2015). Böyle bir durumla karşı karşıya kalmamak için turizm işletmeleri, varlık ve finansman yapısını uygun şekilde oluşturmalı, sermaye maliyetlerini azaltmalı ve işletme değerini arttırmalıdır. Turizm işletmelerinin finansal riskten kaçınmaları için varlıklarını hangi fonlardan sağlayacağını belirlemesi gerekmektedir. Dolayısıyla başarılı bir şekilde oluşturulan finansman yapısı işletmenin değerini olumlu olarak etkileyecektir (Karadeniz vd., 2017).

Turizm işletmelerinin aktif finansman yapısının %90'ını duran varlıklar oluştururken, %10'luk kısmı ise dönen varlıklardan oluşmaktadır. Turizm işletmelerinde toplam varlıklar içerisinde dönen varlıkların payının az olmasından dolayı bu işletmelerin kuruluş ve genişleme aşamasında daha çok sermaye ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu durumun, ticari işletmelerle turizm işletmeleri arasındaki en büyük farklılık olduğu söylenebilir. Duran varlıklar, işletmenin büyümesine ve karlılığın artmasında etkili olmaktadır. Turizm işletmeleri, yatırım kararlarında fonları kullanmasında alternatifler belirlenmeli ve "net bugünkü değer, iç karlılık oranı, geri ödeme süresi, karlılık oranı ve fayda maliyet oranını" dikkate alarak planlamasını yapmalıdır (Çetiner, 2002).

9.3.2. Turizmde Finansman Teknikleri

Turizm işletmeleri, değişen pazar koşullarına uyum sağlamak ve ekonomik olarak karşılaştıkları güçlükleri aşabilmek için finansman ihtiyaçları ortaya çıkmış ve bu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yani fon sağlamak için farklı finansman teknikleri kullanmışlardır. Bu finansman tekniklerinden bazıları aşağıda sıralanmıştır (Barutçugil, 1989).

Barter Yöntemi: Barter, kullanılan bir diğer adıyla takas yöntemidir. Bu yöntem, işletmelerin satın aldıkları mal ya da hizmet bedelinin, işletme tarafından üretilen mal ya da hizmet bedeliyle karşılanmasıdır. Özellikle finansman maliyetleri yükseldikçe nakit kullanmak istemeyen işletmeler tarafından kullanılmaktadır (Kandır vd., 2007). Turizm sektöründe faaliyet gösteren konaklama işletmeleri atıl olan boş odalarını barter yöntemiyle satışını gerçekleştirebilirler. Bu yöntem sıfır faiz ile işletmenin finansman ihtiyacını karşılayacaktır.

Satma ve Geri Kiralama Yöntemi: İşletme sahibinin yaptırdığı konaklama işletmesini gayrimenkul sektöründe bir kuruluşa satması ve daha sonra o kuruluştan konaklama işletmesini 100 yıl uzun vadede kiralamasıdır. Girişimci bu yöntemle yatırıma dönüştürdüğü finansal kaynakları nakde dönüştürür ve kiraladığı işletmeden de para kazanacaktır. Kiraladığı işletmenin yıllık kirası, sattığı tutarla doğrudan ilgili olarak satış tutarının %8,5 ve %10 arasında bir ödeme belirlenir (Şenel, 2007). Turizm yatırımcısı, kendisine ait arsayı da satarak daha sonra uzun vadeli olarak kiralayabilir. Arsayı satma sonrasında elde ettiği fonla yeni bir otel yapar ve bu oteli ipotek göstererek finansal kurum ya da kuruluşlardan kredi desteği alabilir (Akar, 2008).

Teçhizat Kiralama ve Taşınır Değerlerin Rehin Verilmesi Yöntemi: Turizm işletmeleri faaliyetlerinde kullanacakları teçhizatların tamamını ya da bir kısmını kiralarak kullanmasıdır. Kiralanacak teçhizatlar, bu alanda uzmanlaşmış işletmelerden yapılabileceği gibi turizm işletmeleri arasında da karşılıklı olarak teçhizatlar değiştirilmektedir (Barutçugil, 1989). Teçhizatları kiralama, sabit sermaye maliyetini azaltacaktır. Turizm işletmeleri kullanmadıkları teçhizatları rehin vererek finansman ihtiyaçlarını karşılamak için dolaylı fon kaynağı elde etmiş olmaktadır (Akat, 2008).

Condominium Yöntemi: Turizm sektöründe faaliyet gösteren konaklama işletmelerinin yatırım maliyetleri işletme kapasitesine oranlanarak bulunan birim maliyet satışa çıkarılmaktadır. Örneğin işletmenin yatırım maliyeti toplam oda sayısına bölünerek bir odanın fiyatı bulunarak satışı çıkarılmasıdır. Satın alan

kişi işletmede pay sahibi olmakta aynı zamanda belirli bir dönem konaklama işletmesinde kalma ya da kiralama hakkına sahip olmaktadır. Bu yöntem “devremülk” sisteminin parçalanmış şekli olarak “oda mülkiyeti” olarak ifade edilmektedir. Bu yöntem sayesinde küçük yatırımcıya yatırım imkanı sağlarken işletme sahibine de fon kaynağı sağlamaktadır (Akat, 2008).

Franchising Yöntemi: Franchising, “birbirinden bağımsız iki taraf arasında meydana getirilen sözleşme” yapılarak ortaya çıkan ilişki olarak tanımlanmaktadır. Diğer sektörlerde olduğu gibi turizm sektöründe franchising; sözleşmeye göre belirtilen bir ürünün ya da yerin kullanılması, işletilmesi ve satın alma hakkının verilmesidir. Sözleşme süresi boyunca imtiyaz alan işletmeye hizmet, isim, marka vb. kullanma hakkı vermektedir. Örnek olarak sektörde bilinen ve uzun süredir faaliyet gösteren konaklama işletmesi ile yeni açılan işletme arasında sözleşme imzalanmasıdır. Bu sözleşmeye göre imtiyaz veren işletmenin piyasa bilgisi, yönetim ve teknik bilgisinden imtiyaz alan işletme yararlanma imkanı elde etmiştir (Poyraz, 2000).

Leasing Yöntemi: Leasing kelime anlamı olarak kiralamaktır. İngilizce kökenli olan bu kelime her ülkede aynı anlamı ifade ettiğinden çoğu ülkede İngilizcesini kullanmıştır (Ergül ve Dumanoglu, 2003). Türkiye’de literatürde finansal kiralama yerine leasing olarak kullanılmıştır (Ceylan, 2002). Leasing “belirli bir süre için, kiralayan ve kiracı arasında düzenlenen, kiracı tarafından seçilip, kiralayan tarafından satın alınan, taşınır ya da taşınmazın sahipliğini kiralayan da, kullanımını ise kiracıya bırakan bir anlaşma” olarak ifade edilmiştir (Tetik, 2003). Bu yöntemde girişimci, finansman ihtiyacını özkaynaklardan ya da kredi kurumlardan karşılamak yerine daha az fon kullanarak ve borçlarını uzun dönemde ödeyecektir (Akıncı, 2000). Genellikle turizm işletmeleri bu yöntemi arazi, bina ve bazı teçhizatları yenilemede kullanmaktadır.

Factoring Yöntemi: Factoring, ticari alacakların belli bir indirim karşılığında satılması, işletmelerin kısa vadede fon ihtiyacını karşılaması olarak tanımlanmaktadır (Soufani, 2001). Bu yöntem turizm sektöründe “otel, acente ve factoring kuruluşu” arasında gerçekleşmektedir. Otelin acenteye sattığı odalar karşılığında “factor” ilişkinin ortaya çıkması ve “factoring” işletmesinin satın alma riskini kabul etmesi sonucunda bu yöntem uygulanmış olmaktadır. Dolayısıyla otel işletmesi parayı tahsil ederek varlıklarının artmasına ve kısa vadede fon ihtiyacını karşılamış olacaktır. Bunun karşılığında otel işletmesi ise “factor” kuruluşu prim ödeyecek aynı zamanda odayı kullanmaları dışında diğer hizmetlerden yararlanma imkanı sağlayacaktır (Akat, 2008).

Factoring, kısa vadede fon ihtiyaçlarının karşılanması ya da uzun vade alacaklarının kısa vadedeki borçları karşılamak için kullanılabilir. Özellikle işletmelerin tahsilat sıkıntısı ve riskin ortadan kaldırılmasında alternatif bir yöntemdir. Turizm sektörü uluslararası müşteri portföyüne sahip olduğundan müşterilerden olan alacaklarını banka ya da finans kurum/kuruluşlarına belli bir iskonto oranıyla satarak tahsil edememe ve kur değişikliklerinden ortaya çıkacak riski ortadan kaldırmış olacaktır (Küçükaltan ve Açıkgöz, 2011).

Kamu Kredileri ve Teşvikler: Turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmeler özel teşvik ve yatırım belgesi ile bazı ülkelerden kalkınma bankaları aracılığıyla uzun vadeli finansman elde etmektedirler. Aynı zamanda oteller “turizm işletme belgesini” aldıklarında bazı vergilerden muaf tutulmuş ve elektrik giderlerini düşük tarifeden ödemişlerdir. (Küçükaltan ve Eskin, 2008). Kamu bankaları tarafından verilen krediler yatırım maliyeti yüksek olan turizm işletmelerine uzun vadeli fon imkanı yaratmaktadır. Banka kredileri turizm işletmesinin hem ilk kuruluş aşamasında hem de faaliyetleri dönemleri boyunca büyümesini olumlu olarak etkileyecektir. Özellikle turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmeler ilk kurulduğu dönemler karı düşük olduğundan bu tür teşvikler ve krediler hem yatırımcıya fon desteği sağlayacak hem de yeni yatırımlara teşvik edecektir.

Risk Sermayesi Yöntemi: Risk sermayesi, işletmelerin fon ihtiyacı nedeniyle gerçekleştirmediği projelerin finansmanını, yönetime katıldığı yeni işletmeler kurarak gerçekleştirilmesi ve işletmeden elde ettiği kardan payını almayı amaçlayan portföy yönetimi olarak tanımlanmaktadır (Rodoplu, 1993). Finansal desteğe ihtiyacı olan tecrübeli girişimciler fizibilite sonrasında iş planlarını risk sermayesi işletmeye teklif olarak sunmakta ve daha sonra risk sermaye işletme tarafından ortak olarak kabul edilen finansman yöntemidir (Akat, 2008).

Risk sermayesi, işletmelere hem yatırım aracı hem de finansman kaynağı sağlamaktadır. Risk sermayesi, riski yüksek girişimlere fon sağlar bununla birlikte sermaye sağlayanda yeni yatırımcılara, işletmesini büyütme isteyenlerin fon ihtiyacını karşılayarak kar elde etmek istemektedir (Erolgaç, 1993). Aynı zamanda risk sermayesi sağlayan uzman kuruluşlar gerekli durumlarda yönetim ve diğer departmanlar için destek vermektedir. Bu kuruluşlar destek olduğu işletmelerin menkul kıymet değerini arttırarak ya da satışını gerçekleştirerek getiri elde ederler (Zaimoğlu, 1995).

9.4. MUHASEBE/ FİNANSMAN'IN TURİZMLE İLGİLİ GELECEK YÖNELİMLERİ

Günümüzde bilim ve ticarete teknolojinin gelişmesi insanlara sağlanan en büyük kolaylık ve imkanlardır. 20. yüzyılda teknolojik gelişmeler cep telefonlarından kimlik bilgilerine, geleneksel muhasebe işlemlerinin elektronik ticarete, banka işlemlerinden günlük işlemlere, insanlar arasında sosyal iletişime kadar vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Uluslararası ve ulusal ekonomik gelişmeler dijital ekonomi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yaşanan bu hızlı dönüşüm her sektörü etkilediği gibi hizmet sektörünü, dolayısıyla turizm sektörünü de etkisi altına almıştır. Özellikle bacasız sanayi olarak adlandırılan ve ülke ekonomisinde geniş paya sahip olan turizm sektöründe hizmetlerin sunulmasında dijital dönüşüm önemli rol oynamıştır. Dijital dönüşüm, turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin müşterilerinin ihtiyaçlarını hızlı ve ayrıntılı şekilde karşılama, dönemsel olarak fiyatlarda indirimleri duyurma ve özel hizmet imkanı sunmaktadır (Pırnar, 2005). Aynı zamanda e-muhasebe uygulamaları her sektörde olduğu gibi turizm sektöründe e-fatura, e-belge ve e-defter, e-arşiv uygulamaları doğru bilgi ve teknolojinin kullanımı yönüyle önemlidir. Bu durum, turizm işletmelerinde hata ve zaman kaybını ortadan kaldırarak verimliliğin artmasına, kağıt fatura tasarrufu sağlanmasına, yapılan işlemlerin arşivde saklanmasına yardımcı olacaktır. Dolayısıyla sıralanan bu işlemler turizm işletmeleri için olası bir takım riskleri de azaltacaktır.

Ekonomide dengeleri değiştiren bir diğer unsur Endüstri 4.0 uygulaması olup, birbirinden farklı birçok sektörde finans, ekonomi ve işletme üzerindeki büyük etkisi gün geçtikçe artmaktadır. Özellikle bu durum turizm sektöründe aracı işletmelerin ve doğrudan turizm işletmeleri açısından karlılığı arttıracaktır. Turizm işletmelerinde web sayfası ya da mobil uygulamaları maliyet ve gelir açısından geleceğe yönelik karar alınmasında etkili olacaktır. Turizm işletmelerinde sanal gerçeklik rezervasyonları ve planlamaları etkileyerek finansal tabloları sezon dışında da nakit akışları hesaplarında değişiklikler olacaktır. Bununla birlikte turizm işletmeleri, teknolojik imkanları iyi bir şekilde kullanması neticesinde işlemlerin muhasebeleştirilmesi açısından finansal kayıt sisteminde değişiklik yapılmasını zorunlu kılacaktır. Örnek olarak, turizm işletmesinin robot kullanması ve bu uygulamayı duran varlıklara kaydetmesi durumunda, söz konusu uygulamanın vergi ve istihdam yönüyle ek vergi mi hesaplanacağı, yoksa bakım giderlerinin vergiden mi düşüleceği konusunda karışıklığa neden olacaktır (Mil ve Dirican, 2018).

SONUÇ

İşletmeler değişen piyasa koşulları ve rekabet ortamı sonucunda sürekli olarak kendilerini yenilemek, mevcut sermaye yapılarını korumak ve arttırmak, yeni yatırımlar yapmak için finansman kaynaklarını ve muhasebe bilgisine ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla işletmelerde süreklilik sağlanması için güvenilir muhasebe sisteminin oluşturulması gerekmektedir.

Turizm sektörü, hızlı büyüyen ve dinamik bir sektör olmasından dolayı ülke ekonomisinin gelişmesinde aktif rol oynamaktadır. Gelişen teknoloji ve pazar yapısına göre turizm sektörüne yeni yatırımlar yapılması için teşvikler uygulanması gerekmektedir. Turizm işletmelerinde yatırım maliyetlerinin yüksek olmasından dolayı teşviklerin önemli bir etkisi bulunmaktadır.

Turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmeler sermayeyi yoğun olarak kullanmaktadır. Bu işletmelerin aktiflerini, hem yatırım aşamasında hem de büyüme sürecinde büyük oranda duran varlıklar oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu durum, turizm işletmelerini ağır bir finansman kaynağı bulma sorunuyla karşı karşıya bırakmaktadır. Bununla birlikte turizm işletmelerinde sabit gider kalemlerinin toplam giderler içerisinde yüksek bir paya sahip olması, işletmelerde likidite ve rantabilite sorununu ortaya çıkarmaktadır. Turizm işletmeleri, finansman sorunlarını diğer kaynaklardan sağlamanın yanı sıra halka açılarak borsa aracılığıyla da sağlamaktadırlar. Turizm sektörünün hem ekonomiye etkisi hem de sağladığı istihdam olanağı düşünülürse finansal kaynak sorunlarına çözüm bulunarak yeni yatırımların artması teşvik edilmelidir. Aksi takdirde, ekonomiye büyük etkisi olan turizm işletmelerinin müşteri ihtiyacını karşılayamama, yetersiz özkaynakla kurulması, dışardan sağladığı kredileri ödemede güçlüklerle karşılaşması ve yabancı yatırımcı yetersizliği gibi sorunlar ortaya çıkacaktır.

Turizm işletmelerinde gün geçtikçe sundukları mal ve hizmetlerde çeşitlilik artmaktadır. Özellikle turistlerin sadece konaklama dışında doğal güzellikleri keşfetme ve diğer faaliyetlere de ilgisinin artması nedeniyle gelir/gider kalemlerinin çeşitlenmesine bağlı olarak muhasebe departmanı, nesnel açıdan turizm işletmelerinin önemli departmanı haline gelmiştir. Bu durum, turizm işletmeleri açısından muhasebe sisteminin önemi arttırmakta ve daha iyi organize olmasını zorunlu kılmaktadır. Özellikle Türkiye’de e-muhasebe sisteminin uygulanmaya başlanması bu anlamda turizm işletmelerine ait bilgilerin daha güvenilir ve şeffaf olarak kayda alınması gibi birtakım avantajlar sağlayacağı açıktır.

KAYNAKÇA

- Acar, D. ve Tetik, N. (2013). Genel Muhasebe. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Ağaoğlu, O. K. (1994). Turizm yatırımlarında kaynak kullanımı ve verimlilik sorunları. Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, Ankara.
- Akat, Ö. (2008). Pazarlama Ağırlıklı Turizm İşletmeciliği. Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Ekin, İstanbul.
- Akıncı, K. (2000). Leasing ve KDV finansman avantajı. *Vergi Dünyası*, 117-125.
- Aksoy, A. ve Yalçınar, K. (2008). İşletme sermayesi yönetimi. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Badulesco, D., Giurgiu, A., Istudor, N. and Badulesco, A. (2015). Rural tourism development and financing in Romania: A supply-side analysis. *Agric.Econ.– Czech*, 61 (2), 72–80.
- Barutçugil, S.İ. (1989). Turizm işletmeciliği. Beta Basım Dağıtım, Eskişehir.
- Başarır, C. ve Çakır, Y. N. (2015). Causal interactions between CO2 emissions, financial development, energy and tourism. *Asian Economic and Financial Review*, 5(11), 1227–1238.
- Bekci, İ. (2003). Konaklama Muhasebesi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Yayın No: 36, Isparta.
- Büker, S. (1988). Finansal yönetim. Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir.
- Ceylan, A. (2002). Finansal teknikler. Ekin kitabevi, Bursa.
- Ceylan, A. ve İlban, O. (2005). Otel işletmelerinin finansal sorunları: Balıkesir ilinde bir alan araştırması. *SOİD Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 2(3), Temmuz-Ağustos, 12-18.
- Çetiner, E. (2002). Konaklama işletmelerinde muhasebe uygulamaları. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Demir, M. ve Demir, S.S. (2003). Konaklama işletmelerinde EBS-elektronik bilgi sisteminin işgörenler üzerindeki etkilerinin araştırılması, Anatolia. *Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt.14, Sayı 1. 56-62.
- Ergül, N. ve Dumanoğlu, S. (2003). Finansal kiralama. Der yayınları, İstanbul.
- Erolgaç, Y. (1993). Profesyonel para yönetimi. İnkılap kitabevi, İstanbul.
- Gökçe, D. (2015). Hürriyet ekonomi haberleri. <http://www.hurriyet.com.tr/silkar-turizmiflas-erteleme-istedi-26595353>.
- Kandır, S.Y., Yıldırım, B.Ö., ve Karadeniz, E. (2007). Turizm yatırım projelerinin yönetimi değerlendirilmesi ve finansmanı. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Karadeniz, E., Beyazgül, M., Dalak, S. ve Günay, F. (2017). Türk turizm sektöründe finansman kararlarının alt kapsamında karşılaştırmalı analizi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 14 (2), 157-170.
- Kıracı, M. (2000). İşletmelerin finansal başarısızlığında çalışma sermayesi yönetiminin rolünün oranlar yardımı ile tespiti ve ampirik bir araştırma. Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Koçer, D. (1998). Oteller yenileniyor. *Hotel Dergisi*, (9), Eylül, 26-39.
- Kolb, R. ve Rodriguez, R. (1996). Finansal yönetim. Sermaye Piyasası Yayını, No: 35 (Çeviren Ali İhsan Karacan).
- Kozak, M. (1995). Türkiye’de turistik arz ile ilgili bazı ekonomik değişkenlerin dış turizm talebi üzerine etkisi. *Tugev Dergisi*, Sayı 33.
- Koroğlu, Ç., Karadağ, L. ve Biçici, F. (2014). Turizm sektöründe faaliyet gösteren aile işletmelerinde muhasebe sisteminin incelenmesi: Marmaris örneği. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, 113-126.

- Kumar, R. R. ve Kumar, R. (2013). Exploring the developments in urbanization, aid dependency, sectorial shifts and services sector expansion in Fiji: A modern growth perspective. *Global Business and Economics Review*, 15, 371–395.
- Kuru, Ş. ve Özen, T. (1998). Turizm yatırımları. Özkan Ofset Matbaacılık, İstanbul.
- Küçükaltan, K. D. ve Eskin, İ. (2008). Türkiye’deki otel işletmelerine bir finansman modeli olarak teşvikler. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2), 158–172.
- Küçükaltan K. D. ve Açıkgöz, A. F. (2011). Uluslararası otel işletmelerinin finansmanı: Martı otel işletmeleri AŞ örneği. *Sosyal Bilimler Metinleri*.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (1983). Konaklama endüstrisine giriş. Ankara.
- Met, Ö. (2006). Taksitli krediler ile finansman ve otel restoran ekipmanı satıcılara yönelik bir araştırma. *Marmara Üniversitesi Muhasebe-Finansman Araştırma ve Uygulama Dergisi*, Cilt 7, 15(16), Ekim, 35-46.
- Met, Ö., Özdemir, İ.M. ve Erdem, B. (2013). Otel sektöründe yenileme yatırımlarının finansmanı: Marmaris’te bir araştırma. *Sosyoekonomi*, Ocak-Haziran, 265-276.
- Mil, B. ve Dirican, C. (2018). Endüstri 4.0 teknolojileri ve turizme etkileri. *Disiplinlerarası Akademik Turizm Dergisi*, 1 (3), 1 – 9.
- Özer, B. ve Yamak, S. (2000). Self-sustaining pattern of finance in small businesses: evidence from Turkey. *International Journal of Hospitality Management*, 19, 261-273.
- Pınar, İ. (2005). Turizm endüstrisinde e-ticaret. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir. Güz. 28-55.
- Poyraz, E. (2000). Turizm işletmelerinde başvuru özel finansman yöntemlerine genel bir bakış. *Ekonomik Vizyon Dergisi*, 44, 50-54.
- Poyraz, E. (2008). Büyük ölçekli otel işletmelerinin orta ve uzun vadeli fon temini sorunu ve sermaye piyasalarına açılma eğiliminin analizi için yönetici tutumlarının araştırılması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 37, 142-151.
- Richard, G., Schroeder, M. W. Clark and Cathey, J.M. (2005). Financial Accounting Theory and Analysis. Text Reading and Cases, Eighth Edition, John Wiley&Sons, Inc.
- Rodoplu, G. (1993). Türkiye’de sermaye piyasası ve işlemleri. İstanbul.
- Siddiqui, S. A. ve A. S. Siddiqui (2005). Managerial economics and financial analysis. New Delhi: New Age International (P) Limited, Publishers.
- Song, H. ve Lin, S. (2010). Impacts of the financial and economic crisis on tourism inAsia. *Journal of Travel Research*, 49(1), 16–30.
- Soufani, K. (2001), The role of factoring in financing UK SME: A supply side analysis. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, Vol:8, No:1, 37-46.
- Street, D.L., Gray, S.J. and Bryant, S.M. (1999). Acceptance and observance of international accounting standards: an empirical study of companies claimin to comply with IASs. *The International Journal of Accounting*. Vol. 34, Issue 1, 11-48.
- Şenel, A. S. (2007). Turizm sektöründe yatırım kararları. *Selçuk üniversitesi Karaman İİBF dergisi*, 9 (13), 1-12.
- Şimşek, K. ve Karakaya, M. (2016). Turizm işletmelerinde kalite maliyetleri yönetimi ve otel işletmeleri üzerinde bir inceleme. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi • Cilt 12, Sayı 46, 201-222*.

Disiplinlerarası Boyutlarıyla Turizm

- Tandođan, V.U. (2001). Kuşadası'ndaki 4-5 yıldızlı otellerin yenileme yatırımlarına yönelik bir araştırma. *Seyahat ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1-2), 1-14.
- Tetik, N. (2003). Finansal kiralamada yeni düzenlemeler ve uygulama etkileri. *Yaklaşım dergisi*, 39.
- Türel, T. (1998). Türkiye'de turizm sektörünün finansman sorunları ve bir örnek olarak oteller ile lokantalar sektörünün finansman yapısı. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans tezi.
- Weygandt, J.J., Kimmel, D.P. and Donald E.K. (2012). *Accounting Principles*. Tenth Edition, John Wiley&Sons, Inc.
- Zaimoğlu, T. (1995). Risk sermayesi ve Türkiye'de Uygulama Olanakları. SPK Yayınları, Ankara.